

TIJDSCHRIFT

VAN HET

NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

6° Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1898

**Plagerijen der Staten van Holland en West-Friesland
in Muntzaken naar aanleiding van den
Zeeuwschen vijfschellincxpenninck.**

Heb ik in een vorig artikel medegedeeld, dat oudtijds de Zeeuwsche munten bij de bevolking in hoog aanzien stonden, zoowel binnen de provincie als daar buiten, thans wensch ik gewag te maken van heimelijke tegenwerking, die de Staten van Zeeland in 1676, na het aanmunten van den Zeeuwschen daalder of vijfschellincxpenninck, ondervonden.

Den 28 Maart 1676, kwam bij de Staten

van Zeeland een schrijven in van den toenmaligen muntmeester, JACOB BOREEL, waarbij deze toestemming verzocht een vijfschellincxpenninck te mogen vervaardigen. Dit verzoek werd in handen gesteld van Heeren Raden, om „na examinatie en bevindt van saecken ten meeste dienste van de Provintie, daer over te disponeeren”. Van de gewoonte afwijkende om over een dergelijke quaestie langdurig te vergaderen, werd reeds den 21 Mei aan JACOB BOREEL het aanmunten van den vijfschellincxpenninck toegestaan, om „daerdoor” zoo schreven zij „den coopman en oock de inge- „setenen, in het dagelijcx uytgeven van gelt „te beter te connen gerieven en vooral om te „verhinderen dat het sulvermateriael, nu alle „dage uyt Spangien verwacht wordende, niet „wederom van hier elders werde gediverteert”.

De instructie, die onze muntmeester van Gecommitteerde Raden ontving bevatte o. a. uitvoerig de volgende bepalingen:

Het nieuwe geldstuk moest van fijnte zijn 10 penningen 21 grein in den alloye, remedie 1)

---

1) Men onderscheidt tweeerlei remedie, nl. van gewicht en van gehalte. Door remedie van gewicht, verstaat men een kleine vermindering, die men den muntmeester toestaat op de bij de verordening bepaalde zwaarte der muntspecien. Ook in het gehalte mogen de muntmeesters even beneden het bepaalde allooi blijven; het verschil tusschen het wettelijk vastgestelde en het werkelijke allooi, noemt men remedie van gehalte.

1 grein, terwijl het gewicht op 10 engels 8½ aas werd vastgesteld, met 1 engels voor remedie.

In het mark, 1) of zooals men gewoonlijk sprak, in de snede 2) moesten 15½ stuks gaan, terwijl de marcqsluyter op 5 engels werd bepaald.

De Heeren Raden berekenden dat uit een mark fijn zilver zouden komen 25 gulden, 18 stuivers en 13 mijten, „dus”, zoo lezen we verder in de instructie „sal aen den coopman „connen gegeven worden voor het marcq fjns „25 gulden 5 stuyvers. Voor sleyschat 3) aen „de provincie 2 stuyvers 24 myten, aen de gesellen voor yder marcq wercx 3 stuyvers 24 „myten, voor laccagie en ontcosten van colen „3 stuyvers 24 myten, soodat voor den muntmeester soude blijven 3 stuyvers 25 myten”.

Vervolgens werd aan den waardijn opgedragen, om van iedere 30 marcken gemaakt geld „één stuck in de busse te steken”, die tot controle moesten dienen voor de later plaats te hebben busopening.

---

1) Een mark had 8 oncen, een ons 20 engels, een engels 32 azen

2) In de snede. De uitdrukking zooveel in de snede duidt het aantal muntstukken aan, dat er in één mark gaan. De zwaarte van ieder stuk is daardoor natuurlijk volkomen bepaald.

(J. BROEKEMA. *Geschiedenis der Zeerwsche munt* blz. 18).

3) Sleischat of recht van seigneurage Dit is het recht dat aan den vorst of aan den Staat voor het aanmunten van ieder mark goud of zilver moest worden voldaan. In dit sleischat bestonden de voordeelen, welke Zeeland van zijne munt trok en die nog al aanmerkelijk konden zijn; in 1601 kwam hierbij nog de pachtsom der munt. (BROEKEMA. *Loc. cit.* blz. 18).

Indien de muntmeester aan al de gestelde eischen voldeed, dan zou hem worden vergund voor een som van 60.000 gulden aan vijfschellingstukken te mogen vervaardigen, maar daarbij werd hem nog eens krachtig op het gemoed gedrukt „zooveel doendelyck wat minder aen „de gesellen te geven, om zooveel meer aen „den coopman te connen doen genieten”. 1)

Voorts had hij te zorgen dat de „voorschr. „penninck in een bequame ronte en effenheyte „werde gemaect en vervolgens daerop curieus „en nett gedrukt aen de eene syde het wapen „van Zeelant, vastgehouden door een gewapent „man, en daerom met letters uytgedrukt het de- „vijs van de provincie Luctor et Emergo, en „aen de andere syde de teyckenen en wapens „van alle de leden met een geabrevieerde om- „scriptie : mo : no : arg : ordin : Zelandiae. 2)

---

1) De berekening op de vorige bladz. vermeld, dunkt ons niet geheel juist. Uit het mark fijn zouden komen 25 gulden 18 st. 13 myten, en dit wordt verdeeld als volgt:

coopman	25 g.	5 st.
sleyschat	2 „	24 m.
gezellen	3 „	24 „
onkosten kolen	3 „	24 „
	25 g.	14 st. 24 m.

zoodat er voor den muntmeester zou overschieten per mark fijn, 3 stuivers 37 myten in plaats van 3 st. 25 myten zooals de instructie aangeeft. Het is moeilijk uittemaken waaraan de ontbrekende 12 myten zijn besteed. De heer JOH. W. STEPHANIK, meende dat dit misschien het bedrag van de koperprijs (alliage) aanduidde, die niet in de instructie wordt genoemd.

2) Zie VERKADE, *Muntboek* pl. 90 n° 1.

„Gelyck soodanighen penninck al in den jare „1602 1) en naderhandt alhier is gemunt gewor- „den, des dat den muntmeester sal hebben te „besorgen dat den voornoemden penninck „net en curieus mach werden geformeert en „gemunt op dat de Heeren van den Rade „deselve anders bevindende, niet en souden „bewoogen worden den voortganck van dien „te steuyten; alsoo tot recommandatie van den „vooschr. penninck en tot het herstellen van „de eere en renommée van de graeffelijcke „munte alhier, de netticheyt en bevalligheyt „van desen en andere penningen, daerinne „gemunt wordende, ten hoochsten nootsaecke- „lijck is en daerom bij den muntmeester vooral „moet besorght worden”.

JACOB BOREEL schijnt aan dit alles voldaan te hebben, want de vijfschellingstukken werden spoedig daarop in circulatie gebracht. De Zeeuwsche Heeren zullen wel wat bevreesd zijn geweest voor de ontvangst van dit nieuwe muntstuk bij de naburige provinciën, want de daalder, was niet door de Generale Staten geordonneerd, maar was een eigen muntslag van de provincie Zeeland, vandaar dat de instructie niet zooals gewoonlijk aan het advies der rekenkamer is onderworpen geweest, maar

---

1) VERKADE pl. 89 n° 1. Arendsdaalder of stuk van 60 groot.

alleen aan dat van eenige leden dier kamer. 1)

De met spanning verwachte klachten bleven niet lang uit; zij kwamen echter van een zijde, waarvan men ze misschien niet zoo spoedig had verwacht, namelijk uit de Zuidelijke Nederlanden. Zie hier wat de Raden en Generaelmeesters van de Munte van Z. M. den Koning van Spanje, heer van de Spaansche Nederlanden over het verschijnen van den Zeeuwschen vijfschellingspenning of daalder schreven:

Sire,

2) Les Conseillers et Mres gnaux des monnoyes de Vre Majt^e font devoir d'office d'advertir à Icelle, que depuis le 21 d'avril dernier, que Vre Majt^e at esté servie d'edictier certaine ordonnance, par laquelle avoit esté déclaré, que les seuls ducaton et pattagons d'hollande pouvoient estre receuz es villes et pays de son obeissance, il est venu a leur connoissance, que l'on fabricque en Zélande un nouveau denier semblable aux demys ducaton, aux coings dei Seigneurs Estats gnaux, qu'ils font valoir che/ eux trente pattars, en exprimant led' prix per dessus les armoiries, comme Vre Majt^e. peut veoir par une des dittes pieces icy jointes, et qu'ayants fait faire divers assays d'icelles, nous trouvons quelles ne contiennent que dix deniers et vingt et deux grains, au lieu de onze deniers et huit grains pied ordinaire des d' ducaton, tant de ceux qui se fabricquent et se sont tousiours fabricqués aux coings de Vre Majeste, que ceux jusques ores par les d^s Seigneurs Estats gnaux, et que par consequent les d^s pieces ne vailent point dans leur valeur intrinsicque le prix des d^s demys ducaton, comme quelques esprits malveillants commencent a les vouloir introduire et escheiller par-deça, chose de tres pernicieuse consequence pour l'interest qui en

---

1) Mededeeling van den heer R. FRUIN TH AZ Rijksarchivaris in Zeeland.

2) Deze brieven dank ik aan de welwillendheid van den heer G. CUMONT te Brussel.

redonderat a l'Estat, et au commun, lequel se trouverat peu a peu surchargé de semblables especes deteriorées et adulterines, avec soustraction de nos bonnes monnoyes, et comme semblables desordres ne doivent (soubz tres humble correction) estre tolleréz, les remonstrants seroyent d'advis, qu'il conviendrait d'ordonner a tous officiers qu'il appartient, de faire bien et deuement observer l'ordonnance du troisieme d'aoust dernier, ou le seul cours des ducaton et pattacons est permys pardeça et de faire rigoureusement proceder contre les contraveuteurs, par ou les dittes pièces se trouveront billionnées, parmy les autres, sans ultérieure forme, laquelle dans la présente conjoncture pourroit causer quelques fois des inconveniens, remettant neantmoins le tout a la tres haulte prudence de Vre Maj^{te}, fait en sa Chambre des monnoyes en Brusselles ce 29 aoust 1676.

Par les tres humbles tres obeissants et fidels serviteurs de Vre Maj^{te} les Conseillers et Mrs gnaux de leur monnoyes es Pays de pardeça. 1)

J. CAVERSON 1676.

J. C. VAN VELTHOVEN.

Wij weten niet wat hierop van hooger hand is geantwoord, maar het laat zich gissen uit een tweede schrijven van de zoeven genoemde ambtenaren. Daaruit blijkt, dat, bij monde van den heer VAN OUDENHOVEN, gelast was de innerlijke waarde van het Zeeuwsche geldstuk nader te onderzoeken. Het resultaat daarvan lezen wij in den volgenden brief:

Sire,

Sur l'advis que nous avons donné à Vre Maj^{te}, le 29e du mois passé au regard de la nouvelle fabricque en Zélande des pièces de trente pattars, Icelles at esté servie de nous ordonner par la bouche du seigr Conseillier aux Causes fiscales d'Oudenhoven, que nous aurions a donner une déclaration pertinente de la valeur intrinsicque et extrinsicque des d^{es} pièces, pour a quoy satisfaire, nous avons convocquez les

---

1) Sur la farde on lit: Pièces de 30 patars ou 30 sous fabriquées en hollande dont la valeur intrinsèque n'étoit que de 27 patars 29 mites et demie — 1676 — Layette X n° 69 — Carton 200 — ancien conseil privé. Archives générales du Royaume, à Bruxelles.

respectifs Mrs part^{rs} des monnoyes de Bruxelles et d'Anvers, l'assayeur gual et l'assayeur part^r de la monnoye de cette ville, et estants assembléz, nous avons receu ordre du Conseil des finances, ensuite d'un semblable advis a iceluy par nous servy, de proceder a l'assay et les devoirs susd^{ts} a l'intervention de leurs commissaires a quoy, ayants vacquéz en presence du Sr de Thirimont conseiller et commis du d^t Conseil, le Sr President de la Chambre des comptes en Brabant, le Conseillier et advocat fiscal de Brabant, nous avons trouvé, que les d^s pieces ne pesent l'une parmy l'autre, que dix estrelings, noeuves et un tiers, et quelles ne tiennent en alloy que dix deniers, vingt et deux grains et demijs, cequ'estant calculé selon la valeur intrinsicque et extrinsicque, ne vient a rendre que vingt et sept pattars, dix huit mites et le cinquiesme d'une mite escars, dont les quarante huit font un pattar, en prennant le marcq d'argent fin a vingt trois florins et sept pattars, pied ordinaire que sont obligéz de pajer les maistres des Monnoyes, lors que Vre Maj^{te} prouffite enthierement de son droict Seig^l mais en les comptant a vingt et trois florins onze pattars, que les maistres payent a present aux livreurs des matieres, pour autant que Vre Maj^{te} pour attirer icelles at provisioneement glissé sur chacque marcq d'argent fin de son droict Seig^l trois pattars, outre un pattar qui se trouve entre les gardes, mres et ouvriers, elles viennent a valoir vingt et sept pattars, vingt et noeuve mites et demy escars, et de suite au premier cas, il y manque pour venir a trente pattars de nostre monnoye, ou le demy ducaton qui est de onze deniers, et huit grains d'argent fin en alloy, et de dix estrelings et dix noeuves en poid, tant de nostre fabricque, que de celle des Etats des Provinces Unies, deux pattars, vingt et noeuve mites et quatre cinquiesmes d'une mite, et au second cas deux pattars, dix huit mites et demy, et comme cependant il se trouve, que sur les armoiries des d^s pieces est exprimé le prix de trente pattars, il est a craindre, que les malveuillants tascheront de les introduire dans ces pays, et de les obtruder au commun, lequel se laisserat facilement tromper, voyant la susd^{te} marque de trente pattars, et que la forme est a peu pres de celle des demys ducavons, cequi causerait peu a peu un interest notable a l'Estat, et au commun, ceque nous remettons a la tres haulte considération de Vre Maj^{te} et esperons parmy ce d'avoir satisfaits aux ordres, quelle at esté servie de nous donner Faict en la Chambre de ses monnoyes es pays de par deca le 7e de Septembre 1676. Par les tres humbles, tres obeissants serviteurs et fidels sujets de Vre Maj^{te} les conseil^{ls} et Mrs gnaux de ses monnoyes es pays de pardeca.

J. CAVERSON. VAN CRAIJWINCKEL. J. C. VAN VELTHOVEN.
1676.

Uit dezen brief zien wij dat het gewicht van den Zeeuwschen daalder 10 engels $9\frac{1}{3}$ aas bedroeg en het allooï 10 penningen $22\frac{1}{2}$ grein.

Vergelijkt men nu deze cijfers met die uit de instructie van JACOB BOREEL, den Zeeuwschen Muntmeester, dan valt het in 't oog, dat de daalder meer woog en van beter gehalte was dan BOREEL verplicht was om te doen. Men kan evenwel uit deze cijfers geen juiste gevolgtrekkingen maken, daar, zoo schreef mij de heer J. W. STEPHANIK, het Trooisch gewicht van Brussel verschildte met dat van de Vereenigde Nederlandsche gewesten. Waar zeer veel op neer kwam, was de prijs van het mark fijn zilver, die in de Zuidelijke Nederlanden, zooals wij gezien hebben, 23 gulden 7 of 11 stuivers bedroeg, maar die door de Staten van Zeeland in dien tijd veel hooger werd gesteld.

Op dit schrijven volgde den 11 Sept. een derde epistel, waarin opnieuw bij Z. M. werd aangedrongen een afdoend middel te gelasten, om den Zeeuwschen daalder de vrije circulatie te verbieden. Eindelijk volgde op dien datum een laatste brief, waarin dezelfde ambtenaren toestemming verzochten, de Staten Generaal over deze zaak te mogen interpelleeren, of wel indien hun verzoek geweigerd werd, Don MANUEL DE LIRA, buitengewoon gezant

van den Koning bij die Staten met deze quaestie te willen belasten.

Hun verzoek is bij vragen gebleven, want een nota en marge in het Spaansch, geschreven op dezen laatsten brief, vermeldt het volgende, wat, zoo schreef mij de heer CUMONT, vertaald wil zeggen: Sur l'avis du Conseil, on n'a pas fait écrire à Don Manuel de Lira. On verra quelles mesures il y aura lieu d'ordonner pour empêcher l'admission de cette monnaie dans ces Etats.

De zaak was hiermede uit; aan den Zeeuwschen daalder werd de circulatie verboden, en een bewijs dat deze zelfs niet tegen verminderden prijs is gangbaar geweest, geeft een *ordonnantie ende reglement op 't stuck van de munte te Brussel bij Jan Th. A. Velpius*, in 1679 gedrukt, waarin van dezen nieuwen daalder in het geheel geen melding wordt gemaakt.

Met veel grooter moeilijkheden en erger verzet hebben de Staten van Zeeland te kampen gehad van de zijde van de Staten van Holland en West-Friesland. Dit gebeurde evenwel eerst in 1677, toen de daalder op nieuw voor een bedrag van 6000 p. vl. was aangemunt.

Van dit verzet kregen de heeren Staten van

Zeeland kennis in de vergadering van den 17 Juli 1677. Zij hadden namelijk in de Haarlemsche en ook in de Utrechtsche Courant van 3 April 1677, een plakkaat van wege de Staten van H. en W.-F. gedrukt gevonden waarin onze daalder, tegelijk met eenige achtentwintigstuiverstukken, werd gebillonneerd.

Zie hier de inhoud van dit plakkaat: 1)

De Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt: Allen dengenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt, Doen te weten:

Dat alhoewel wij hadden vertrouwt dat door het ordonneren van den Zilveren Ryder ende Silveren Ducaet, ende de verhooginge van de Muntprijs op deselve penningen, in den jare 1668 op den achtenden Mey. tot vier-en-twintigh Guldens seventhien stuyvers en een halve stuyver per marck fjns aen den Leveraer ter Munte te geven, alle oorsaeck van steygeringe der prijs van de Munte soude hebben wegh genomen geweest, alsoo door dat middel op de Munten deser Landen meerder, als ergens anders op eenige gereguleerde Munten onzer Naebuyren voor het marck fijn silver gegeven werdt; soo sijn Wij nochtans 't sedert een geruymen tijt herwaerts in ervariuge gekomen, dat op de Munte van Vrieslandt sijn gemunt, en in dese Provintie van Hollandt ende West-Vrieslandt werden uytgegeven, een groote quantiteit silvere Vriessche Florijnen 2) ofte Acht-en-twintigh stuyvers Penningen, zijnde niet alleen gemunt sonder speciael consent van Haer Ho. Mog, nemaer oock soodanigh verlicht in de voet, dat deselve geconfereert tegens onzen bovengemelten Silveren Ryder, over de Vijf ten hondert minder waerdigh is.

Ende insgelijcks op de stads Munte der Stede Campen mede Florijnen 't sedert eenige jaren sijn geslagen bij de voorgaende Muntmeesters, niet alleen sonder datum van 't Jaer 3) waerinne deselve

---

1) Door de beleefdheid van de Heeren ENSCHEDÉ EN ZONEN te Haarlem en door de welwillendheid van den heer JOH. WINKLER aldaar, is het mij mogen gelukken een afschrift van dit manifest te verkrijgen. Aan beide heeren betuig ik nogmaals mijn dank.

2) VERKADE pl. 127 n° 1. Geslagen in 1601 en van 1665 tot en met 1691.

3) VERKADE pl. 164 n°. 3.

zijn gemunt, nemaer oock seer versleght in den alloye, in voegen de selve mede tegens voorgemelten onse silveren Ryder geconfereert, oock over de vier-en-een-halve ten hondert te slecht bevonden wierden, ghelyck oock 't sedert den jare 1673 op de Munte van Groeningen zijn gemunt en in dese Vereenighde Nederlanden werden uytgegeven acht-en-twintigh Stuyverstucken 1) ofte Florijnen, als Zeeuwsche Daelders, mede tegen den voorsch. Silveren Ryder geconfereert, schaers anderhalf per cent te slecht bevonden werden, dat yeder Zeeusen Daelder maer waerdigh is per stuck negen-en-twintigh Stuyvers en negen penningen, ende daetenboven mede sonder permissie ende authorisatie, ende diensvolgens streckende tot seer groote steygeringe van de Muntmaterialen, dewelcke bij ons Placcaet van den 11 Aug. 1659 en opvolghende Resolutie van den 18 Mey 1668, ordentelyck waren gereguleert, welcke ordre door soodanighe privative ordonnantien van penningeu werden gereauverseert ende vervolgens den prijs der evaluatie-gelden geturbeert; oock de Muntmaterialen getrocken van d' eene in d' andere Provincie, contrarie de Unie van 't Muntwerck, ende specialijck het laetste articul van de Resolutie van den 15 Junij 1659, conform de solemnele Muntplacaten van de jaren 1606 en 1610.

Soo ist. Dat wij daer tegens willende voorsien, goet gevonden hebben omme onse goede Ingesetenen voor alle schade te waerschouwen gelijk wij Haer waerschouwen midts desen, dat haer van 't ontfangen der voorsz. Penningen, So Vriessche, Camper en Groeninger Florijnen, alsmede van de Zeeuwsche Daelder sullen hebben te wachten. Veel minder deselve in dese Provincie in te brengen ende te debiteren, 't zij tot wat prijs het selve oock soude moge wesen, nochte oock op de voornoemde penningen uijt desen Lande eenighe Materialen te leveren, omme in de voornoemde penningen gecontroverteert te werden op verbeurte van de voorsz. Materialen ofte Penningen, ende twee Ned. Ducaten op yeder penningh, des contrarie desen gepresenteert, uytgegeven ofte ontfangen soude mogen wesen, of het dubbelt van de waerde van dien, indien het feyt niet ter verscher daet ontdeekt en wierde, mitsgaders noch een peyne van 200 guldens tegen de gene, die de voorsz. penningen in dese Landen soude mogen komen te brengen: „Ende ten eynde niemant hiervan ignorantie pretendere, nemaer weten moge waer naer hij hem desen aangaende sal moeten reguleren, soo begeeren wy, dat desen alomme ghepubliceert en geaffigeert sal werden daer het behoort ende in gelijcke

---

1) VERKADE pl 180 n° 1.

gelegtheden te geschieden gebruyckelyck is. Gedaen in den Hage onder het kleyne zegel van den Lande, desen derden April 1677.

Onder stont,

Ter ordonnantie van de Staten

SIMON VAN BEAUMONT.

Wij zien uit deze publicatie, dat de Zeeuwsche daalder tot de verboden stukken werd gesteld, niettegenstaande hij, met den zilveren rijder of dukaton vergeleken, slechts een *klein* verschil in zilverwaarde aanwees. Wij kunnen gerust aannemen dat hier eenig boos opzet in het spel was en dat het den Staten van H. en W.-F. te doen was, om de Zeeuwsche ambtgenooten gevoelig in hun eer te kwetsen. Het feit dat in Zeeland een munt op eigen gezag was uitgegeven, is wel als hoofdoorzaak aan te nemen van de billonneering van het vijfschellingstuk.

Maar hadden de Staten van Zeeland inderdaad een geldstuk van te weinig waarde in omloop gebracht? Laten wij het resultaat van ons onderzoek met enkele cijfers weergeven.

De instructie, die JACOB BOREEL van Gecommit. Raden voor het slaan van den Zeeuwschen daalder ontving, bevatte de volgende bepalingen:

alloori 10 penningen 21 grein

remedie 1 grein

gewicht 10 engels 8½ aas

remedie 1 engels

In het mark 15½ stuks

De marcqsluyter 5 engels.

Daar ik nooit van een marqsluyter had gehoord, en dus ook niet de beteekenis er van in de instructie kon begrijpen, heeft de heer Mr. R. FRUIN Th. Az., Rijks-archivaris in Zeeland, de beleefdheid gehad mij te willen mededeelen, dat „marqsluyter” het gewicht te kennen geeft van de breuk in de snede. Den muntmeester, zoo schreef mij de heer FRUIN, was gelast heele daalders te slaan, en geen halve, voor dat halve stuk werd een „marqsluyter of t'aequivalent van dien” gesteld, dat bij onzen daalder, zooals wij gezien hebben, 5 engels bedroeg. Niettegenstaande deze verklaring van het woord, is mij het nut van den marksluiter in de instructie, niet duidelijk geworden. Deze werd op 5 engels gesteld, doch feitelijk bedroeg hij 5 engels $4\frac{1}{4}$ aas, wat trouwens precies het gewicht uitmaakte van den halven daalder.

Dat deze zienswijze juist is, bewijst het volgende citaat uit de opening van de muntbus van J. BOREEL, opgenomen in diens 4de rekening folio 37 verso:

„Alle welcke 66 (het aantal marken) maal
 „15 stucken Zeeuwsche dalers, sonder bijvoe-
 „ginge van de marcksluyters op yder marck
 „alsvooren hebben te samen in gewichte uytge-
 „bracht de quantiteyt van 63 marken 5 oncen,
 „4 engelsen, 2 asen, bedragende voor yder

„15 stucken Zeeuwsche dalers door den anderen
 „gerekent 7 oncen 14 engelsen 9 asen, en
 „noch $\frac{8}{11}$ gedeelte van een aes; deselve 15
 „stucken berekent naer advenant de 15 stucken
 „en noch een halve gedeelte van een stuck,
 „sooveel op 't volle marck wercx gaen, hebben
 „over yder marck uytgebracht 7 oncen, 19
 „engelsen, $14\frac{7}{22}$ aas.”

„Ware,” zoo zegt de heer FRUIN, „de mark-
 sluiter hier op 5 engels gesteld, zooals de
 instructie aangeeft, dan zou de rekening geweest
 zijn 7 oncen, 19 engels, $9\frac{8}{11}$ aas, maar de
 rekening is anders en luidt: de $15\frac{1}{2}$ stukken
 wegen 7 ons 19 engels $14\frac{7}{22}$ aas zoodat de
 marksluiter hier 5 engels $4\frac{13}{22}$ aas bedraagt.

Het is mogelijk dat de cijfers in de instructie
 oorspronkelijk niet goed zijn aangegeven, doch
 in ieder geval blijkt het op nieuw hoe moeielijk
 het is de oude berekeningen onzer voorvaders
 in muntquaesties te begrijpen. Maar keeren
 wij na deze lange uitweiding over den mark-
 sluiter tot de bepalingen in de instructie terug.

Zooals wij gezien hebben, bedroeg het gehalte
 van den daalder: 10 penningen 21 grein of 261
 greinen; hiervan mocht worden afgetrokken voor
 remedie 1 grein, blijft 260 greinen. Het fijn zilver
 uit dien tijd had een gehalte van 12 penningen
 à 24 greinen = 288 greinen. Onze daalder stond
 daar dus tegen over als $\frac{260}{288}$ fijn.

Het gewicht bedroeg voor de $15\frac{1}{2}$ daalders, één mark = 160 engels, met aftrek van de remedie, 159 engels of $\times 32 = 5088$ azen. Om het getal azen fijn zilver in een vijfshellingsstuk of daalder te berekenen, heeft men de volgende vergelijking te stellen: 1) 5088 azen op $\frac{260}{288}$ gehalte = $15\frac{1}{2}$ stuks of een stuk $\frac{5088 \times 260 \times 2}{288 \times 31} = \frac{27560}{93} = 296\frac{32}{93}$ azen fijn zilver in één vijfshellingsstuk of daalder.

De Staten van Holland en West-Friesland hebben bij hun beoordeeling van den vijfshellingspenning den dukaton of zilveren rijder tot voorbeeld genomen. Volgt men voor den dukaton dezelfde berekening als wij met den daalder hebben gedaan, dan verkrijgt men $635\frac{97}{256}$ azen fijn zilver in een dukaton of zilveren rijder.

Deze munt had evenwel een vasten koers van 63 stuivers, terwijl onze daalder slechts voor dertig stuivers werd in omloop gebracht.

Wil men nu weten hoeveel azen fijn zilver ons dertigstuiverstuk zou moeten bevatten, in verhouding tot een 63-stuiverstuk d. i. den dukaton, dan krijgt men $\frac{162657}{256} \times \frac{30}{63} = \frac{1626570}{5376} = 302\frac{3018}{5376}$ azen fijn.

---

1) De heer JOH. W. STEPHANIK heeft de goedheid gehad mij bij al deze berekeningen behulpzaam te zijn, zonder zijne zeer gewaardeerde hulp, ware mij deze wellicht niet gelukt.

De daalder bevatte echter zooals wij gezien hebben, in werkelijkheid slechts $296\frac{32}{93}$ dus $\pm 6\frac{1}{3}$ azen fijn te weinig of $2\frac{16}{302}$ %

Het is opmerkenswaardig, dat de Staten van Holland en West-Friesland spreken van schaers $1\frac{1}{2}$ '/, te slecht, terwijl wij ruim 2^0 /, verkregen. De heer Archivaris FRUIN meent dit verschil te moeten verklaren, door dat genoemde Staten de waarde van het vijfscellingstuk niet op 30 stuivers maar op 29 stuivers 9 penningen hebben gesteld. Door deze berekening krijgt men voor iederen daalder $298\frac{3273}{28672}$ azen fijn in plaats van $296\frac{32}{93}$ dus ongeveer 2 azen meer, dan wanneer hij op 30 st. werd gesteld. Het gewicht van 15 dergelijke stukken bedroeg dan 7 ons 14 engels $25\frac{1}{3}$ azen = $4953\frac{1}{3}$ azen „De Staten van Holland”, zoo vervolgt de „heer FRUIN, droegen geen kennis van de instructie van 1676; zij hebben dus vermoedelijk op de „Hollandsche munt eenige daalders laten onderzoeken, en uit dat onderzoek hunne gevolgtrekking gemaakt. Onder de 66×15 daalders — de 66 vertegenwoordigen hier het aantal „marken — die bij de opening der muntbus „van JACOB BOREEL werden gewogen, was er „een gedeelte, bestaande uit 15 daalders, dat „7 ons, 15 engels, 9 aas = (4969 azen) woog, „een ander dat 7 ons 14 engels 26 aas (4954) „woog, een derde woog, 7 ons 14 engels 25

„aas. Deze cijfers komen zeer nabij het aantal
 „azen dat men verkrijgt, wanneer de daalder
 „op 29 st. 9 penningen wordt gesteld, en het
 „zullen dergelijke stukken zijn geweest, die de
 „Staten van Holland hebben doen onderzoeken.
 „Vermoedelijk werden de beste daalders buiten
 „Zeeland gezonden, en bleven de slechtste
 „voor het binnenlandsch verkeer in gebruik.”

Wij krijgen dus als resultaat, dat de Zeeuwsche heeren een daalder van te laag gehalte in omloop hebben gebracht. In hun verdediging die zeer geestig is opgesteld, en daarenboven belangrijk is voor de vele muntquaesties uit dien tijd, erkennen zij hun tekortkomingen in deze wel eenigszins, maar geven daarbij als hoofdoorzaak van hun handelwijze op, het monopolie van de bank van Wissel te Amsterdam, die al het Zilvermateriaal wist aan te koopen, en daardoor de zilverprijs in waarde deed stijgen.

„Edele Groot Mogende Heeren, bysondere goede Vrunden, Nabuyren „ende Bontgenoten”, soo schreven de Staten van Zeeland, Wy hebben „uyt uwe Ed. Gr. Mo. Placcaet geïnserereert in de Uytrechtsche „courante, als mede uyt de Courante van Haerlem gezien, dat Uwe „Ed. Gr. Mo. eenige silvere penningen in de provintien van Vrieslandt „van Over-Yssel en Groeningen geslagen, door haer voorsz. Placcaet „hebben afgeset en gebilloeneert, en daer bij en onder tot onze „grootte verwonderinge mede gesorteert den Zeeuwschen Daelder „oft Vyf-Schellincx-Penninck, 't sedert weynighen tydt herrewaerts „alhier geslagen, en die vervolgens insgelijcx verboden en gebilloeneert. „En gelyck Uwe Ed. Gro. Mo. weten, dat de muntzaken zijn van „seer teere en delicate speculatie, soo weten deselve oock, dat bij-

„sonderlyck diegene, daerin precys en gevoeligh moeten sijn, die den „Muntslagh laten gebruycken uyt het recht van haer oppergebiedt, „gelyck dan de innerlycke deucht en gewicht van de goude en silvere „penningen op onse munte geslagen onze precysheyt en goede voor- „sorge uytwijst, door de loffelycke getuygenisse van degene die van „tijdt tot tijdt daer van onderzoek hebben gedaen, en specialyck van „de Raden en Generael meesters van de Munten deser Ver. Neder- „landen in voegen dat zoowel de Capitale Penningen als de Paye- „menten alhier gemunt, niet alleene voet houden nevens die in UEd. „Gr. Mo. Provincie geslagen, maer oock de Capitale penningen in „gewichte veeltijts te boven gaen.

„Wij moeten wel bekennen dat den Zeeuwschen daelder onlanghs „alhier geslagen, geconfereert synde met den silveren Ryder volgens „de bevindinge van de Raden en Generaelmeesters van de Munte, „tusschen de ses en seven penningen minder als 30 stuyvers weerdigh „is. Maer wij moeten daerop seggen dat den voorsz. daelderspenningh, „is een Provinciale penningh afsonderlyck geordonneert, gelyck wy „in voorige tyden te meermalen hebben gedaen, en vervolgens gemunt „tot noodigh gerief van de Ingesetenen, om te dienen tusschen de „Capitale Penninghen en de Payementen. wijkende derhalven maer „seer weinig van de eerste, en komende het tweede niet te na.

„Maer Uwe Ed. Gr. Mo. hebben ongetwyfelt in dese afsettinge „twee ooghercken eerstelyck, dat door de steygeringe van de goude „en silvere penninghen, alle Waeren, Koopmanschappen en effecten „oock komen te verdienen. Ten andere, dat de muntmaterialen niet „soo hoogh souden mogen steygeren, welke laetste wy uyt Uwe „Ed. Gr. Mo. Placcaet bemercken, dat een van de bewegende oor- „saecken soude sijn, waerom, deselve onzen voorsz. Daelders penningh „hebben afgeset. Deze twee poincten syn inderdaed van seer groot „belangh, waer inne eygentlyck de Policie van de Munt bestaet. „Maer omdat UEd. Gr. Mo. daerin so indulgent believen te syn, „soo syn wy genootsaect geworden tot het slaen van den voorsz. „Daelderspenningh te resolveren, want als UEd. Gr. Mo. deselve sullen „believen te belanceeren met de prijs daer op het materiaal nu eenighe „jaren herrewaerts in Hollandt, en voornamentlyck binnen Amsterdam „is ingekocht en verhandelt, soo sal bevonden worden dat de voorsz. „Daelder dien inkoop, in waerdije, noch te boven komt, alsoo het „silver al boven de 25 gulden vijf stuyvers het marcq fins is gestey- „gert geweest, en na dese genoemde prijs gereeckent, den voorsz. „daelder effective 30 stuyvers waerdigh blijft. En wanneer de voorsz. „Daelder al gecalculeerd souden worden, tegen 25 gulden 2½ „stuyver, nadat het muntmateriaal in Augusto van het voorleden

„jaer in de bancke van Amsterdam is ingekocht, so soude yder Dael-
 „der maer een deuyt minder weerdigh syn als 30 stuyvers, seecker
 „al te geringen manquement, om so een nabuyrigen penninck te
 „billoeneeren, die wij zelfs niet na de hoogste geldinge van het
 „materiaal, dat doenmaels een heel jaar tot 25 gulden 10 stuyvers het
 „marcq fjns is opgejaegt geweest, hebben doen munten, maer daer
 „in den middelwegh laten houden. soo als hier vooren is aengwesen.
 „En dese Saecke noch nader ingesien zijnde, soo sal het bij UEd
 „Gr. Mo. voor seer onredelyck moeten gehouden worden dat men
 „het rigeur van de Placcaten, tegens een nabuyrigh bontgenoot sal
 „willen gebruycken, op een en denselven tijdt als men daer over
 „indulgeert tegens eygen onderdanen, gelyck de banck van wissel
 „binnen Amsterdam”

Hierop laten de Zeeuwsche heeren eene langdradige beschuldiging hooren tegen de Staten van Holland, dat deze het heimelijk hebben toegelaten, dat de bank van Amsterdam het zilver tegen zulk een hoogen prijs bleef inkoopē, dat het voor de provinciale munt-huizen ondoenlijk werd daar mede te concurreeren.

„En” vragen zij verder „welck kwaad is grooter, het zilver in massa ongemunt te houden, zooals de bank van Amsterdam dit doet, of wel het zilver als geld gemunt een weinigh te hoogh uyt te geven”, dan vinden zij dat beide zaken even kwaad zijn, en dat, „derhalve de saecke van 't selfs spreeckt dat het eene geen censure van verbodt kan dragen, terwijl het andere wordt geindulgeerd”. Ook kunnen zij maar niet begrijpen, dat, de Ed. Gr. Mo. Heeren nu wel ses a seven jaren de penningen van Vrieslandt en Campen heb-

ben getollereert en den Zeeuwschen daelder-
 penninck wel dry per cento beter synde.
 deselve hebben believen af te setten, in plaets
 van die mede te tollereeren, immers tot dat
 de twee provincien daerover met den anderen
 soudē hebben gesproocken. „In den jaere
 „1603” 1) zoo vervolgen zij is het voorgevallen
 „dat bij ons een vijfschellincxpenninck geslagen
 „synde, en van UEd. Gr. Mo. geoordeelt synde,
 „zooveel niet te konnen halen, deselve niet
 „en hebben afgeset en gebilloeneert, maer
 „van 60 grooten vlaems op 28 stuyvers geset,
 „zijnde een onderscheyt vrij grooter als het
 „tegenwoordige. De Staten van Brabant in
 „den jare 1581, doenmaels nog bij de Unie
 „zijnde, bestonden uyt jalousie van onsen
 „muntslagh, den dobbelen Ducaet in die tijdt
 „alhier geslagen aftesetten en te billoeneeren, 2)
 „dan wij thoonden daer over ons rechtveerdigh
 „ressentiment en deden blyck aen alle de
 „Weerelt van het ongelyck dat ons en onse
 „muntslagh daerdoor was aengedaen, daerin
 „wij oock seer wel reuÿsseerden.

„Het is waer dat het gebeurt is dat UEd.
 „Gr. Mo. op den 20 Febr 1602 onzen vyf-
 „schellincxpenninck hebben afgeset, maer dat

---

1) De zoogenaamde arendsdaalder. VERKADE, pl. 89. 1.

2) Zie hierover: J. BROEKEMA, *Geschiedenis der Zeeuwsche munt*,
 blz. 12.

„is oock waer, dat UEd. Gr. Mo. siende dat
„die onvrient nabuyrlycke Procedure van den
„besten Reuck niet en was, het selve hebben
„geredresseert met den voorsz. penninck door
„haer placcaet van 25 Oct. daeraenvolgende
„wederom gangbaer te maken tot sulken prijs
„als deselve bevonden wierde weerdigh te
„zijn en op die wijze souden Uwe Gr. Mo.
„best hebben gedaen te procederen indien
„soo kleynen afwyckinge van den jegen-
„woordighen Zeeuschen daelder van den Sil-
„veren Ryder eenige verminderinge hadde
„gemeriteert, gelyck wy oordeelen van neen,
„om redenen boven aengewesen. Doch by
„aldien UEd. Gr. Mo. naeuwkeurigheyt soo
„verre gaet, soo vertrouwen wij, dat deselve
„seer haer misnoegen sullen hebben gevonden
„over het slaen van eenige rycxdaelders op
„de munte van West-Frieslandt, die uyer
„Mouscou terugh gesonden, bevonden syn een
„greyn in 't alloy minder te wesen, als de
„Valuatie mede brought dat seecker seer
„dishonerabel is aen een penninck, die niet
„op die wijze by eenighe Provintie maer bij
„de Generaliteyt na de gemeene ordre en
„voet is gereguleert, en dat een uytheemsch
„en soo verre afgelegen Natie, die met fond
„komt te decrueeren, daertoe de slordigheyt
„van den Penninck, en dat die gemaect was

„van seer broos en kronigh silver, de aenley-
 „dinge heeft gegeven, selfs de suspitie dat die
 „valsch was.”

Dat was een aardige wraakneming van de heeren van Zeeland en het is misschien uit boosheid over deze aanhaling, dat de Staten van Holland van hun schrijven niet de minste notitie hebben genomen. Ook weten de Staten van Zeeland in hun schrijven nog op te merken, dat de Heeren van Holland zeer verkeerd hadden gedaan toestemming te geven, in Enckhuyzen een munthuis te doen verrijzen, „zonder dat de bedienten van de selve munte „aan eenighe ordres van de Generaliteyt syn „subject gemaect, ofte dat eenighe muntbusse „tot securiteyt van de Unie, ter opening en „visitatie van de Raden en Generaelmeesters „van de Munte, aldaer werdt gesloten en ver- „segelt, maer dat de penninghen die aldaer „geslagen syn, tot Amsterdam door ongeautho- „riseerde Persoonen, selfs door schoenmaeckers „sooals wy in 't seecker bericht worden, pu- „blyckelyck worden ingewisselt en verkocht.”

De brief eindigt met het verzoek den daalder weder met zijn gewonen koers te laten circuleeren, terwijl zij nogmaals als reden opgeven dat zij door het steeds duurder worden van het zilver, tot dien muntslag hebben moeten overgaan.

Zooals wij reeds gezegd hebben, is geen

antwoord van de Staten van Holland op deze uitvoerige verdediging gevolgd, wat een bewijs is, dat hun handelwijze tegen over de Staten van Zeeland niet van kleingeestigheid is vrij te pleiten, en dat de geheele zaak niets anders te beteekenen had, dan dat de Staten van Holland hun oppermacht tegenover de naburige provinciën wilden toonen.

De Staten van Zeeland, eindelijk het wachten op antwoord moede en ook omdat door de Staten van Holland op nieuw een plakkaat tegen den Zeeuwschen daalder was uitgevaardigd, schreven nogmaals een verdediging ter rechtvaardiging van hun jongsten muntslag.

Maar ook op deze missive is geen antwoord ingekomen.

Toen besloot men in Zeeland met gelijke munt te gaan betalen; er werd een plakkaat afgekondigd, waarbij o. a. de Hollandsch-Westfriessche schelling, 1) in 1678 geslagen, „wel „net van figure en opdruksel, doch geen vijf „stuyvers en een half weerdigh, en zelfs de „meeste daarvan maar vyf stuyvers weerdigh, „en vervolgkens meer als tien ten honderd „slechter alse behooren te wesen,” verboden werd in Zeeland niet hooger als tot vijf stuyvers ontfangen te mogen worden.

---

1) Is dit de Scheepjesschelling VERKADE pl. 55 no 5?

Er werd een boete van 25 gulden gesteld, bij de genen te verbeuren die den voorsz. penningh hoogher als voorsz. is zal komen uyt te geven. En sal dit verbodt ingaen met den December dezès loopenden jaers 1679.

Later is er in de notulen van Zeeland, waaruit deze geschiedenis gedeeltelijk is genomen, geen sprake meer over deze quaestie. De daalder bleef in Holland geweigerd.

Er bestaan verschillende stempels van het vijfschellingstuk afgebeeld bij VERKADE pl. 90 n° 1. Zij zijn nog tot aan 1688 aangemunt, toen heeft men er mede opgehouden.

Een van dubbele zwaarte, het tienschellingstuk, werd echter nog tot 1693 geslagen, maar daar deze volgens een andere instructie is vervaardigd, behoeven wij die hier niet verder te vermelden.

Het is dus wel te denken, dat het verzet der machtige Staten van Holland hangende is gebleven, en dat de Zeeuwsche heeren, die in deze zaak niet geheel van schuld zijn vrij te pleiten, het onderspit hebben moeten delven.

De Zeeuwsche Leeuw heeft geworsteld, maar is niet ontkomen.

MARIE DE MAN.

**Lijst van dertigstuiverstukken of vijf Schellingspenningen,
die aan de Zeeuwsche Munt vervaardigd zijn van
17 Juni 1676 tot 26 Juni 1688.**

- N°. 1. 1676. Geheel als Verkade pl. 90 n°. 1.
 „ 2. 1676. Als de vorige, doch in dubbele zwaarte of Piedfort.
 Gewicht 31 w. Zie Cat. Rijnbende n° 1092
 Zeer zeldzaam.
 „ 3. 1676. Als n°. 1, maar met een stip achter e mergo. Berust
 in de verzameling van Joh. W. Stephanik in het Rijks-
 museum.
 Gewicht 15.4 wichtjes, zeldzaam.
 „ 4. 1678. Als n° 3, doch met een . vóór Luctor. De 8 in het
 jaartal was aanvankelijk een 7. Vrij slecht bewaard
 exemplaar.
 Verzameling Kon. Kabinet.
 Zeer zeldzaam.
 „ 5. 1679. Als voren. Kleiner formaat, doch met grootere letters.
 Het muntteeken tusschen twee kleine roosjes en een
 stip vóór Luctor. De woorden op vóór- en keerzijde
 gescheiden door kleine ringetjes, die onder de woorden
 staan.
 Verzameling Kon. Kabinet, zie
 aanwinsten 1891. Zeer zeldzaam
 „ 6. 1679. Als voren, doch grooter formaat. De woorden niet
 door ringetjes maar door stippen gescheiden. Een
 dwarsstreep onder het jaartal.
 Verzameling Kon. Kabinet.
 Afkomstig uit de muntvondst van Scheveningen, 1894.
 Zeer zeldzaam.
 „ 7. 1680. Als voren. Het muntteeken tusschen een stipje en
 een klein roosje. Geen stip of roos vóór Luctor. Een
 dwarsstreep onder het jaartal. De woorden op vóór-
 en keerzijde door punten gescheiden.
 Mijne verzameling.
 Gewicht 15.7 w.

- N°. 8. 1680. Als voren. Variëteit met de fout *Luctor et — et emergo*. Een ringetje achter het muntteeken, een roos vóór Luctor. De woorden op vóór- en keerzijde door niets gescheiden. Een dwarsstreep onder het jaartal.
Gewicht 15.4. Mijne verzameling.
Andere exemplaren van n°. 8 bevinden zich in de verzamelingen van het Zeeuwsch Genootschap, van de stedelijke verz. te Middelburg, in die van J. E. ter Gouw te Hilversum, en wordt ook in den Cat. Rijnbende (n°. 1095) vermeld. De daalder is dus niet zoo zeldzaam als men meent.
- „ 9. 1681. Variëteit zonder roosje achter het muntteeken.
Cat. Rijnbende n° 1096.
Zeldzaam.
- „ 10. 1681. Als voren, doch met een roosje achter den burcht.
Cat. Rijnbende n° 1097.
- „ 10a. 1681. Variëteit zonder aanduiding der waarde. Verkade n° 495.
- „ 11. 1681. Variëteit, doch met • Et • op de voorzijde.
Gewicht 15.59 wichtjes. Verz. Joh. W. Stephanik.
- „ 12. 1682. Het muntteeken tusschen een stip en een roos. Een punt vóór Luctor. De woorden aan beide zijden door punten, onder de woorden, gescheiden. Een dwarsstreep onder het jaartal.
Laatste muntslag naar dit type
Gewicht 15 6 w. Mijne verzameling.
Volgens de opgave in „de Geschiedenis der Zeeuwsche Munt door J. Broekema, zijn daalders naar dit type geslagen van 17 Juni 1676 tot 3 Sept 1678, van 31 Oct. 1679 tot 5 Oct. 1681 en van 2 Febr tot 7 Augustus 1682.
Het is mij evenwel niet mogen gelukken den daalder van 1677 terug te vinden.
Daar Jacob Boreel in 1678, door Hendrik van Heumen als muntmeester is vervangen, zijn slechts de daalders van 1676—1678, onder het bestuur van den eersten geslagen. De stempelsnijder aan de Zeeuwsche munt was in dien tijd, Matthijs Hooft Jr., die deze functie van 1676—1687 heeft waargenomen. Eenige jaren vroeger, van 1666—1671, was deze eveneens aan de Munt werkzaam geweest, doch schijnt, wegens slecht gedrag, een tijdlang in zijn betrekking te zijn geschorst.
1682. In dit jaar verschijnt een nieuwe stempel, afgebeeld

bij Verkade pl 90 n° 2 De voorzijde vertoont slechts kleine afwijkingen met de reeds bestaande, doch de keerzijde is geheel anders De wapens der zes stemhebbende steden, door een lint verbonden, zijn nu in een cirkel rond het wapenschild van den Eerste Edele geplaatst. De waarde aangeving 30 st bevindt zich in het midden van de munt
Naar dit nieuwe type zijn daalders geslagen van November 1682 tot 14 Juni 1686.

- N°. 13 1682. Geheel als Verkade pl. 90 n° 2
Gewicht 15.6 w. Mijne verzameling
- „ 14 1683 Als voren Een stip achter LMERGO De letters op beide zijden zijn kleiner dan op de vroegere daalders
Gewicht 15.7 w. Mijne verzameling
- „ 15. 1683 Als voren. De woorden op de vóór- en keerzijde zijn door ringetjes gescheiden Piedfort
Gewicht 30.4 w. Verzameling J W Stephanik.
- „ 16 1683 als voren Afslag in lood
Verzameling Zeeuwsch Genootschap
- „ 16a 1683. Als voren. Op den helm der ridderschap, drie pluimen. Een stip achter emergo
Verzameling J E ter Gouw.
- „ 17. 1683 Als voren, Doch met ringetjes tusschen de woorden op de voorzijde en stippen op de keerzijde Piedfort
Gewicht 31.65 w. Mijne verzameling.
- „ 18 1683 Geheel als Verkade pl. 80 n° 1, Omschrift MO·NO: AVR· ORDIN ZEELANDIÆ, doch tusschen de wapens 30 st. Zeer zeldzaam.
Gewicht 15.57 w Ver. Joh W. Stephanik
- „ 19 1683 Als voren. Geheel als Verkade pl. 80 n° 1, doch in zilver. Zeldzaam
Gewicht 13.9 Verzameling Joh W Stephanik.
- „ 20. 1684. Als voren. Verkade pl. 90 n° 2, doch het muntteken tusschen een punt en een roosje Kleine letters.
Verzameling Kon. Kabinet.
- „ 21. 1685. Als Verkade 90 n° 2
Mijne verzameling.
- „ 22. 1686 Als voren.
Gewicht 15.46 Verzameling Joh W Stephanik

- N°. 23. 1686. Als voren, doch met stippen tusschen de woorden in plaats van er onder
 Cat. Rijnbende n° 1101.
- „ 24 1686. Als voren, doch met • LUCTOP • ET • EMEPCO • slecht geslagen. Verzameling Zeeuwsch Genootschap.
 1686 In dit jaar is opnieuw de stempel veranderd, door de waarde aanduiding van 30 st. in • 5 • — Sc te veranderen Deze soort daalders zijn geslagen van 1 Oct 1686 tot 26 Juni 1688 Na dien datum zijn in Zeeland geen dertigstuverstukken meer geslagen Ze zijn vervangen door het 10 schellingstuk of dubbele daalder Daar deze munten volgens een andere ordonnantie zijn vervaardigd (ordonnantie van Gecommitteerde Rade van 23 Sept. 1686) behoeven wij die hier niet te vermelden.
- „ 25. 1686. Als Verkade pl, 90 n° 3, doch met een • na *et* op de voorzijde.
 Gewicht 15.7 w. Mijne verzameling
- „ 26. 1686. Als voren Variéert met een roosje achter het muntteeken en : vóór MO op de keerzijde.
 Cat. Rijnbende n° 1102.
- „ 27. 1686 Als voren, doch een klein roosje vóór LUCTOR en het muntteeken tusschen een stip en een roos.
 Verzameling J. E. ter Gouw
- „ 28 1687. Als voren, doch met 5. — Sc en het muntteeken tusschen een • en een roosje.
 Zeldzaam. Verzameling Kon. Kabinet
- „ 29 1687 Als voren, doch in dubbele zwaarte Piedfort.
 Zeldzaam. Verzameling Kon. Kabinet.
 Ik heb den daalder van 1688 niet kunnen opsporen.
-